

वार्षिक: पाठ्यक्रमः
सत्रम्— 2018—19
कक्षा— नवमी
विषयः— संस्कृतम् (शेमुषी—आधारितम्)

प्रथमं सत्रम् अप्रैल 2018तः—सितम्बर 2018 पर्यन्तम्

ध्यातव्यः— वार्षिकपरीक्षायां (सत्रान्ते) सम्पूर्ण—पाठ्यक्रमात् प्रश्नोत्तराणि भविष्यन्ति

विषयवस्तु	गतिविधयः
व्याकरणवीथिः— प्रथमः अध्यायः— वर्णविचारः	संस्कृतवर्णमाला— स्वर—व्यंजन—अनुस्वार—विसर्ग—ज्ञानम् अभ्यासश्च । अ) वर्तनी— वर्णसंयोजनम् वर्णविच्छेदः आ) उच्चारणस्थानम्, अभ्यासकार्यम् शिक्षकः छात्रान् वर्णानाम् उच्चारणं कारयित्वा उच्चारणस्थानं बोधयेत् अभ्यासं च कारयेत् ।
शेमुषी प्रथमः पाठः भारती—वसन्तगीतिः	श्लोकानां सस्वरगायनम्, श्लोकान्वयस्य अभ्यासः, श्लोकार्थस्य ज्ञानम्, भावार्थबोधनम्, श्लोकाधारितप्रश्नोत्तरानाम् अभ्यासः, पाठे आगतानां पर्यायपदानां, विलोमपदानां, विशेष्य—विशेषणपदानां कर्तृपदानां च ज्ञानम् । अभ्यासकार्यम्
व्याकरणवीथिः— तृतीयः अध्यायः— सन्धिः	(अ) स्वरसन्धिः— दीर्घः, गुणः, वृद्धिः (आ) व्यंजनसन्धिः— ● म् स्थाने अनुस्वारः ● णत्वविधानम् ● वर्गीय—प्रथम—अक्षराणां तृतीयाक्षरे परिवर्तनम् ● त् स्थाने ल् ● र् पूर्वस्य रेफस्य लोपः दीर्घत्वं च (इ) विसर्गसन्धिः— विसर्गस्य उत्त्वं रत्वं च उपर्युक्त—सन्धीनां नियमनिर्धारणं प्रयोगः अभ्यासश्च
शेमुषी द्वितीयः पाठः — स्वर्णकाकः	गद्यवाचनस्य अभ्यासः, गद्यांशस्य सरलार्थज्ञानम्, गद्यांश—आधारित—प्रश्नोत्तरानाम् अभ्यासः, पाठे आगतानां पर्यायपदानां, विलोमपदानां, विशेष्य—विशेषणपदानां कर्तृपदानां क्रियापदानां प्रत्ययानां च ज्ञानम् । अभ्यासकार्यम्, नैतिकमूल्यानां निर्देशः
व्याकरणवीथिः— अष्टमः पाठः— प्रत्ययः	प्रत्ययानां सामान्य—परिचयः विशेषरूपेण क्त्वा, तुमुन्, ल्यप् प्रत्ययानां बोधनम् अनुवादमाध्यमेन वाक्येषु प्रयोगश्च ।

<p>शेमुषी तृतीयः पाठः – सोमप्रभम्</p>	<p>संवादशैल्या पाठस्य आदर्शवाचनम्, नाट्यांशस्य सरलार्थज्ञानम्, नाट्यांशाधारित- प्रश्नोत्तराणामभ्यासः। छात्राः पाठस्य पात्ररूपेण नाट्याभिनयम् अपि कर्तुं शक्नुवन्ति।</p>
<p>व्याकरणवीथिः- परिशिष्ट- शब्दरूपाणि</p>	<p>(क) पुल्लिङ्गशब्दाः- अकारान्ताः- बालकवत्, इकारान्ताः- मुनिवत् (ख) स्त्रीलिङ्गशब्दाः- आकारान्ताः - लतावत्, ईकारान्ताः- नदीवत् (ग) नपुंसकलिङ्गशब्दाः- अकारान्ताः -फलवत्, इकारान्ताः- वारिवत् (घ) सर्वनामशब्दाः - तत्, किम् (त्रिषु लिङ्गेषु) (ङ) सङ्ख्यावाचकशब्दाः - एकतः चतुर्पर्यन्तम् (त्रिषु लिङ्गेषु)</p>
<p>धातुरूपाणि-</p>	<p>(क)परस्मैपदिनः- अस्, भू, पठ्, (लट्, लृट्, लङ्, लोट्, विधिलिङ् इति पञ्चलकारेषु) (ख)आत्मनेपदिनः - सेव्, लभ्, (लट्-लृट्-लकारयोः) उपर्युक्त-शब्द-धातुरूपाणां लेखनं, कण्ठस्थीकरणं अनुवादमाध्यमेन वाक्येषु प्रयोगः च।</p>
<p>शेमुषी चतुर्थः पाठः – कल्पतरुः</p>	<p>कथाग्रन्थपरिचयः, गद्यवाचनस्य अभ्यासः, गद्यांशस्य सरलार्थज्ञानम्, गद्यांश-आधारित-प्रश्नोत्तराणाम् अभ्यासः, पाठे आगतानां पर्यायपदानां, विलोमपदानां, विशेष्य-विशेषणपदानां कर्तृपदानां क्रियापदानां प्रत्ययानां च ज्ञानम्। अभ्यासकार्यम्, नैतिकमूल्यानां निर्देशः।</p>
<p>व्याकरणवीथिः- दशमः पाठः- कारक और विभक्ति</p>	<p>कारकाणां सामान्यपरिचयः। हिन्दीभाषया आंग्लभाषया वा विभक्तिचिह्नानि अर्थान् च बोधनीयः। उपपदविभक्तीनां चतुर्थीपर्यन्तं वाक्येषु प्रयोगः अभ्यासश्च कारणीयः। द्वितीया- समया, प्रति, धिक्, विना, अभितः, परितः, उभयतः तृतीया- विना, अलम्, सह, अंगविकारे-काणः, खंजः, पंगुः इत्यादयः चतुर्थी- कुप्, स्वस्ति, नमः, स्वाहा</p>
<p>शेमुषी पंचमः पाठः – सूक्तिमौक्तिम्</p>	<p>श्लोकानां सस्वरगायनम्, श्लोकान्वयस्य अभ्यासः, श्लोकार्थस्य ज्ञानम्, भावार्थबोधनम्, श्लोकाधारितप्रश्नोत्तराणाम् अभ्यासः, पाठे आगतानां पर्यायपदानां, विलोमपदानां, विशेष्य-विशेषणपदानां कर्तृपदानां च ज्ञानम्। अभ्यासकार्यम्</p>
<p>व्याकरणवीथिः- षष्ठः पाठः- उपसर्ग</p>	<p>प्र, परा, अप, सम्, अनु, अव, निस्, निर्, दुस्, दुर्, वि इति उपसर्गं योजयित्वा नूतनपदानां निर्माणं प्रयोगः अभ्यासश्च।</p>

शेमुषी षष्ठः पाठः – भ्रान्तो बालः	गद्यवाचनस्य अभ्यासः, गद्यांशस्य सरलार्थज्ञानम्, गद्यांश-आधारित-प्रश्नोत्तरानाम् अभ्यासः, पाठे आगतानां पर्यायपदानां, विलोमपदानां, विशेष्य-विशेषणपदानां कर्तृपदानां क्रियापदानां प्रत्ययानां च ज्ञानम्। अभ्यासकार्यम्, नैतिकमूल्यानां निर्देशः।
शेमुषी सप्तमः पाठः- प्रत्यभिज्ञानम्	संवादशैल्यां पाठस्य आदर्शवाचनम्, नाट्यांशस्य सरलार्थज्ञानम्, नाट्यांशाधारित- प्रश्नोत्तराणामभ्यासः। छात्राः पाठस्य पात्ररूपेण नाट्याभिनयम् अपि कर्तुं शक्नुवन्ति।,
व्याकरणवीथिः-द्वादशः पाठः- रचनाप्रयोगः – पत्रलेखनम् अनुच्छेदलेखनम्/ चित्रवर्णनम्	मंजूषाधारितम् औपचारिकं अनौपचारिकं च पत्राणाम् अभ्यासः। मंजूषाधारितम् विविधविषयाधारितम् अनुच्छेदलेखनम् अभ्यासश्च चित्रं दृष्ट्वा चित्राधारित-वाक्यरचनाभ्यासः सरल-हिन्दी-आंग्लवाक्यानां संस्कृतभाषायाम् अनुवादस्य अभ्यासः। प्रथमसत्रस्य संपूर्णस्य पाठ्यस्य पुनरावृत्तिः

द्वितीयं सत्रम्

अक्टूबर 2018तः मार्चमास 2019 पर्यन्तम्

विषयवस्तु	गतिविधयः
शेमुषी अष्टमः पाठः- लौहतुला	कथाग्रन्थपरिचयः, गद्यवाचनस्य अभ्यासः, गद्यांशस्य सरलार्थज्ञानम्, गद्यांश-आधारित-प्रश्नोत्तरानाम् अभ्यासः, पाठे आगतानां पर्यायपदानां, विलोमपदानां, विशेष्य-विशेषणपदानां कर्तृपदानां क्रियापदानां प्रत्ययानां च ज्ञानम्। अभ्यासकार्यम्, नैतिकमूल्यानां निर्देशः।
व्याकरणवीथिः- दशमः पाठः- कारक और विभक्ति	कारकाणां उपपदविभक्तीनां च पुनरावलोकनं कारयित्वा पंचमीतः सप्तमीपर्यन्तं उपपदविभक्तीनां वाक्येषु प्रयोगः अभ्यासश्च कारणीयः। पंचमी- ऋते, बहिः, अनन्तरम्, भी षष्ठी- अन्तः, उपरि, पुरः, अधः सप्तमी- प्रवीणः, चतुरः, श्रेणीनिर्धारणम्
शेमुषी-नवमः पाठः- सिकतासेतुः	संवादशैल्यां पाठस्य आदर्शवाचनम्, नाट्यांशस्य सरलार्थज्ञानम्, नाट्यांशाधारित- प्रश्नोत्तराणामभ्यासः। छात्राः पाठस्य पात्ररूपेण नाट्याभिनयम् अपि कर्तुं शक्नुवन्ति।,

व्याकरणवीथिः— षष्ठः पाठः— उपसर्ग	आङ्, नि, अधि, अति, सु, उत्, अभि, प्रति, परि, उप, अपि इति उपसर्गं योजयित्वा नूतनपदानां निर्माणं प्रयोगः अभ्यासश्च ।
शेमुषी—दशमः पाठः— जटायोः शौर्यम्	काव्यग्रन्थपरिचयः, श्लोकानां सस्वरगायनम्, श्लोकान्वयस्य अभ्यासः, श्लोकार्थस्य ज्ञानम्, भावार्थबोधनम्, श्लोकाधारितप्रश्नोत्तरानाम् अभ्यासः, पाठे आगतानां पर्यायपदानां, विलोमपदानां, विशेष्य—विशेषणपदानां कर्तृपदानां च ज्ञानम् । अभ्यासकार्यम्
शेमुषी—एकादशः पाठः— पर्यावरणम्	गद्यवाचनस्य अभ्यासः, गद्यांशस्य सरलार्थज्ञानम्, गद्यांश—आधारित—प्रश्नोत्तरानाम् अभ्यासः, पाठे आगतानां पर्यायपदानां, विलोमपदानां, विशेष्य—विशेषणपदानां कर्तृपदानां क्रियापदानां प्रत्ययानां च ज्ञानम् । अभ्यासकार्यम्, नैतिकमूल्यानां निर्देशः ।
शेमुषी—द्वादशः पाठः— वाङ्मनः प्राणस्वरूपम्	संवादशैल्या पाठस्य आदर्शवाचनम्, नाट्यांशस्य सरलार्थज्ञानम्, नाट्यांशाधारित—प्रश्नोत्तराणामभ्यासः । छात्राः पाठस्य पात्ररूपेण नाट्याभिनयम् अपि कर्तुं शक्नुवन्ति ।
व्याकरणवीथिः—द्वादशः पाठः— रचनाप्रयोगः — पत्रलेखनम् अनुच्छेदलेखनम्/ चित्रवर्णनम्	मंजूषाधारितम् औपचारिकं अनौपचारिकं च पत्राणाम् अभ्यासः । मंजूषाधारितम् विविधविषयाधारितम् अनुच्छेदलेखनम् अभ्यासश्च चित्रं दृष्ट्वा चित्राधारित—वाक्यरचनाभ्यासः सरल—हिन्दी—आंग्लवाक्यानां संस्कृतभाषायाम् अनुवादस्य अभ्यासः । प्रथमसत्रस्य द्वितीयसत्रस्य च संपूर्णपाठ्यक्रमस्य पुनरावृत्तिः

सहायकग्रन्थसूची

1. 'शेमुषी' प्रथमो भागः पाठ्यपुस्तकम् (प्रकाशनम्— रा. शै. अ. प्र. परि. द्वारा)
2. 'व्याकरणवीथिः' व्याकरणपुस्तकम् (प्रकाशनम्— रा. शै. अ. प्र. परि. द्वारा)
3. 'अभ्यासवान् भव' प्रथमो भागः (व्याकरणपुस्तकम् प्रकाशनम्— रा. शै. अ. प्र. परि. द्वारा)